

Costanera Sur – za zvířaty v argentinském velkoměstě

Návštěvníci se zájmem o přírodu se při cestách do tropických a subtropických zemí obvykle snaží zamířit co nejdříve do národních parků a rezervací nebo jiných zbylých částí divoké přírody. Podobných míst však ubývá a mnohé druhy živočichů jsou nuceny využívat zemědělskou a obhospodařovanou krajinu nebo i přímo města (příklady ptáků z měst Latinské Ameriky v Živě 2013, 3: 134–137). Někde patří takové městské enklávy i mezi chráněná území a mohou sloužit k poměrně snadnému seznámení se s živočichy dané oblasti. Z okraje historického centra argentinského Buenos Aires je to od prezidentského paláce několik minut chůze přes úzký pás moderní čtvrti Puerto Madero (s mrakodrapy, restauracemi a školami na místě bývalých lodních doků) do ekologické rezervace Costanera Sur na břehu Río de la Plata.



1

Ve 20. až 30. letech 20. stol. zde byla oblíbená promenáda plná barů a tančících tanga, v 50. letech však prodělala úpadek. V 70. letech sloužil tento úsek břehu jako skládka vybagrovaného říčního sedimentu (ústí La Platy se zanáší naplaveninami z řek Paraná a Uruguay, a proto byl vyhlouben plavební kanál zpřístupňující přístavy v Buenos Aires, Montevideu a jinde). Vznikla tak nová plocha souše s tůněmi a mokřady – následně se prosadila myšlenka obnovy odpočinkové zóny (přes den přístupný park), kde byl dán zároveň volný prostor pro sukcesní osídlení rostlinami a živočichy. V r. 1986 vyhlášená rezervace na ploše asi 350 ha zahrnuje biotopy z pomezí subtropů a mírného pásu s mozaikou mokřadů, travinných společenstev, křovin i malých lesnatých úseků s druhy typickými pro pampy, ale i pro bioregiony uruguayaské savany a zaplavované savany argentinského Meziříčí (La Mesopotamia).

- 1 Kolibřík zlatý (*Hylocharis chrysura*) v rezervaci Costanera Sur, Buenos Aires
- 2 Papoušek mniší (*Myiopsitta monachus*), pár při sociálním chování
- 3 a 4 Hrnčířík prostý (*Furnarius rufus*, obr. 3) staví hnízda z bláta (obr. 4).
- 5 Klouzálek úzkozobý (*Lepidocolaptes angustirostris*) se způsobem života podobá našim šoupálkům (*Certhiidae*), jde ale o zástupce výhradně neotropické čeledi klouzálkovitů (*Dendrocolaptidae*).
- 6 Morče divoké (*Cavia aperea*) obývá křovinaté a travnaté plochy od Peru po severní Argentinu a je předkem morčete domácího (*C. aperea* f. *porcellus*).

Důležitý prvek rezervace tvoří soustava několika velkých mělkých tůň a lagun. V posledních letech však dochází k jejich zarůstání a zazemňování, což vedlo v sezonách chudých na srážky až k vysychání (i při naší návštěvě v lednu 2012 byly tůně

bez vody, a tudíž bez většiny druhů vodních ptáků). Naštěstí se v r. 2013 podařilo zahájit technické úpravy umožňující opětovné zavodnění jedné z lagun nezávisle na počasí, což vedlo okamžitě k hojnému návratu jejích obyvatel (<http://www.reservacostanera.com.ar>). Realizovaná myšlenka ekologické rezervace na místě uložité těžného substrátu nás velmi zaujala v souvislosti s diskuzemi o způsobech revitalizací a rekultivací ploch vzniklých lidskou činností, lomů, výsypek nebo skládek. Zároveň jde o příklad cenné lokality, jejíž biodiverzita se může časem naopak snížit bez určitých zásahů tlumících postup sukcese.

Rezervace Costanera Sur je proslulá a soustavně sledovaná hlavně ornitologicky – zatím zde bylo doloženo 270 druhů ptáků, z nichž velká část patří ke stálým nebo častým a hnízdícím (včetně několika nepůvodním). Další část představuje pravidelné zimní nebo letní hosty (z jižní i severní polokoule) či krátkodobé občasně návštěvníky, případně šlo jen o výjimečně zalétlé druhy. Z ostatních skupin obratlovců byly dosud zaznamenány čtyři druhy obojživelníků (žab), 14 druhů plazů (z toho tři nepůvodní) a 10 druhů savců (jeden nepůvodní, jeden občasný), ale průzkum těchto skupin (a rovněž bezobratlých) zde není prováděn natolik systematicky jako u ptáků.

V rostlinných společenstvech rezervace se vzhledem k blízkosti přístavu a antropogennímu původu lokality šíří mnohé nepůvodní druhy, např. severoamerický javor jasanolistý (*Acer negundo*), středozemní oleandr obecný (*Nerium oleander*) nebo západopalearktický břechtan popínavý (*Hedera helix*). Roste zde i severoamerická parkinsonie pichlavá (*Parkinsonia aculeata*) – žlutokvětý strom z čeledi bobovitých (*Fabaceae*), který se projevuje jako problematický invazní druh po zavlečení do Austrálie. Z místní přirozené flóry lze zmínit mokřadní porosty velké přesličky *Equisetum giganteum*, orobince *Typha subulata*, skřípince *Schoenoplectus californicus* (mohutná šáchorovitá rostlina proslula tím, že z ní indiáni z peruánsko-bolivijského jezera Titicaca vyrábějí plavoucí ostrovy), starčku *Senecio bonariensis* nebo šípatky *Sagittaria montevidensis*. K mokřadním dřevinám patří vrba *Salix humboldtiana*, ibišek *Hibiscus striatus* nebo *Terminalia australis* (*Combretaceae*). Na hladině tvoří plavoucí vodní vegetaci kapradina azola americká (*Azolla filiculoides*), okřehek nejmenší (*Lemna minuta*), áronovitá babelka řezanovitá (*Pistia stratiotes*), která byla z Jižní Ameriky zavlečená do tropů a subtropů celého světa, nebo tokozelka blankytná (*Eichhornia azurea*) – méně známá příbuzná tropického invazního „vodního hyacintu“ tokozelky nadmuté (*E. crassipes*). Modráška srdčitá (*Pontederia cordata*) je vytrvalá vodní bylina s oddenkem zakořeněným v bahně, až 120 cm vysoká. Dominantu pampy zastupují různé trávy, zde např. bér *Setaria parviflora*, vousek *Bothriochloa laguroides*, vousec *Polypogon chilensis*, proso *Panicum elephantipes* nebo chraceice *Phalaris angusta*. Ze stromů zaujmou nápadně červeně kvetoucí zarděnice kohoutí (*Erythrina crista-galli*) nebo oranžové květy *Tipuana*



tipu, obě z čeledi bobovitých. Roste zde také bobovitá *Bauhinia forficata*, citlivka *Mimosa pellita*, maniok *Manihot grahamii* (prýšcovité – *Euphorbiaceae*) se zajímavými mnohočetnými listy nebo *Citharexylum montevidense* (sporýšovité – *Verbenaceae*) s nenápadnými květy, ale výrazně červenými plody. Epifytů zde oproti severním tropickým oblastem zahlédneme jen zanedbatelné množství, jde hlavně o bromeliovitě druhy *Tillandsia aeranthos* a *T. recurvata*, hojnější liány zastupují např. mučenka modrá (*Passiflora caerulea*) nebo povijnice *Ipomoea alba*.

Obratlovci v rezervaci

Běžný návštěvník zde nejspíše a nejčastěji může pozorovat různé druhy ptáků. Z ostatní fauny tu žijí např. žáby ropucha argentinská (*Rhinella arenarum*) nebo hvízdalka paraguajská (*Pseudopaludicola falcipes*), z vodních plazů tři původní druhy želv – hadokrčka argentinská (*Hydromedusa tectifera*), vousivka Hilairova (*Phrynops hilarii*) a želva uruguayská (*Trachemys dorbigni*) – a také její severoamerická příbuzná želva nádherná (*T. scripta elegans*). Ta se kvůli obchodu s exotickými zvířaty vyskytuje ve volné přírodě na mnoha místech světa včetně České republiky. Jedinci vypuštěni z chovů v oblastech s přítomností jiných zástupců rodu *Trachemys* (Jižní a Střední Amerika, karibské ostrovy) představují riziko křížení s místními populacemi, v Buenos Aires tedy s želvou uruguayskou. Hadokrčka s dlouhým krkem a vousivka s mohutnou hlavou jsou jako zástupci podřádu skrytohlaví (*Pleurodira*) typické tím, že nezatahují hlavu pozpátku do krunýře, ale přikládají ji ze strany mezi přední část karapaxu a plastronu. Z ještěřů lze v rezervaci snadno pozorovat velkého teju pruhovaného (*Salvator merianae*), dříve řazeného do rodu *Tupinambis*, jenž připomíná vzhledem a způsobem života starosvětské varany (viz obr. na 3. str. obálky). Vzácněji tu byl zaznamenán i teju červený (*S. rufescens*), který ale pochází ze suché savany severozápadní Argentiny a západní Paraguaye a v Buenos Aires byl vypuštěn. Naopak nenápadně a skrytě žijí malé scink *Aspronema dorsivittata* a různí hadi, jako jsou např. užovky *Erythrolamprus miliaris*, *Thamnodynastes strigatus* nebo jedovatý křovinář *Bothrops alternatus*.

Ze savců s denní aktivitou běžně potkáme v trávě se pasoucí morče divoké (*Cavia aperea*, obr. 6). Kdysi rovněž hojné vodní nutrie (*Myocastor coypus*) jsou zde v současnosti na ústupu. V Argentině jde o původní druh, na rozdíl od České republiky, kde se nyní početně šíří. Dravá vačice tlustoocasá (*Lutreolina crassicaudata*) vzhledem a způsobem života připomíná lasici. Spíše noční aktivita je typická pro netopýra šedého (*Lasiurus cinereus*), činčilám příbuznou viskaču (*Lagostomus maximus*) budující systémy nor, dlouhoocasého drobného křečka *Oligoryzomys flavescens* nebo z Evropy zavlečenou myš domácí (*Mus musculus*). Ojedinele se na břehu objevují mláďata lachtana jihoamerického (*Arctocephalus australis*), zatoulaná do La Platy z kolonií na neďalekých ostrovech v Atlantském oceánu.



Z vodních ptáků na území Costanera Sur pravidelně hnízdí např. labuť černo-krká (*Cygnus melanocoryphus*), bílá labuť koskoroba (*Coscoroba coscoroba*), kachnička šedoboká (*Callonetta leucophrys*), dále nenápadně zbarvená čírka kropenatá (*Anas flavirostris*) s výrazným žlutým zobákem, lžičák tečkovaný (*Anas platalea*) s velkým plochým tmavým zobákem, zrzo- hlávka peposaka (*Netta peposaca*) nebo husička dvoubarvá (*Dendrocygna bicolor*). Uvedené druhy jsou většinou rozšířeny v subtropích a mírném pásu Jižní Ameriky (na jih až po chladnou Patagonii i sub- arktické Falklandy), ale husička dvoubar- vá zasahuje na sever po jih USA a obývá i tropickou Afriku a Indii. Často se tu vyskytují potápka velká (*Podiceps major*), menší potápka Rollandova (*Rollandia rol- land*), tři druhy lysek (např. lyska červe- nočelá – *Fulica rufifrons*), tři druhy slíp- pek (jako slípka skvrnitoboká – *Gallinula melanops*). V rezervaci bylo zaznamenáno až 6 druhů chřástalů, z nichž často lze vidět ch. gujanského (*Aramides cajanea*, obr. 8) a ch. ypecaha (*A. ypecaha*), jak kráčeji po zemi a hledají potravu dlouhým zobákem. Jako na mnoha dalších mokřa- dech Latinské Ameriky jsou tu hojně malá volavka bělostná (*Egretta thula*), vel- ká v. bílá (*E. alba*), volavka jihoamerická (*Ardea cocoi*) připomínající naši v. pope- lavou (*A. cinerea*) nebo kormorán sub- tropický (*Phalacrocorax olivaceus*, syn. *P. brasilianus*), který loví ryby v La Platě. Hnízdí tu také hnědý zelenokřídlý ibis americký (*Plegadis chihi*), ale jen někdy sem zavítají z tropického severu kolpík růžový (*Platalea ajaja*) nebo čáp jihoame- rický (*Ciconia maguari*). Pouze v zimě lze občas pozorovat plameňáka chilského (*Phoenicopterus chilensis*) hnízdícího v Andách a v Patagonii až po Ohňovou zemi. Nechybějí různé bahňáci – jako čej- ka jihoamerická (*Vanellus chilensis*), pís- la americká (*Himantopus mexicanus*), někdy považovaná jen za poddruh i u nás žijící písily čáponohé (*H. himantopus*), nebo ostnák jihoamerický (*Jacana jacana*), kterému pohyb po vodní vegetaci umož- ňují dlouhé prsty. Několik druhů vodoušů (*Tringa*) a jespáků (*Calidris*) navštěvuje tuto oblast jako dálkoví zimní migranti až ze Severní Ameriky.

Pestré zastoupení mají v rezervaci spo- lečenstva ptáků různých pampových a v menší míře i lesních, nechybějí ani synantropní



druhy. Opět se objevují zimující ptáci ze severní polokoule nebo občasní zatoulanci z tropů či z vnitrozemí – heslovitě lze uvést např. kondora krocánovitého (*Cathartes aura*), amazóna modročelého (*Amazona aestiva*) nebo z pěvců tangaru modrožlutou (*Thraupis bonariensis*) z dru- hů převážně tropických oblastí. Lesňáček oranžovoprýsý (*Setophaga pitaiyumi*, syn. *Parula pitaiyumi*) či severoamerický pod- druh vlaštovky obecné (*Hirundo rustica erythrogaster*) zde jen příležitostně zimu- jí. K občasným hostům z argentinského vnitrozemí patří papoušek patagonský (*Cyanoliseus patagonus*), který hnízdí ne- obvykle ve štěrbinách skal a v norách hlu- bokých až 1 m. Z nepůvodních synan- tropních druhů můžeme zmínit našeho špačka obecného (*Sturnus vulgaris*) nebo vrabce domácího (*Passer domesticus*).

Celoročně se v rezervaci vyskytují spo- lečenská a příležitostně částečně hnízdí- ně parazitická kukačka guira (*Guira guira*), dále datel mravenčí (*Colaptes melano- chloros*), drobný datlíček proužkobříhý (*Picumnus cirratus*), kolibřík zlatobříhý (*Chlorostilbon lucidus*, syn. *C. aureoven- tris*) nebo kolibřík zlatý (*Hylocharis chry- sura*, obr. 1). Nedávno zde byl doložen výskyt kolibříka límcového (*Leucochlo- ris albicollis*). I mezi nedalekou zástav- bou mrakodrapů často proletují hlučná hejna papoušků nandejů černohlavých (*Nandayus nenday*), aratingů kropenatých (*Aratinga leucophthalmus*) a hlavně pa- poušků mniších (*Myiopsitta monachus*, obr. 2); tento druh si buduje z trnitých větví mohutná kolektivní hnízda (doslova sídliště) a zabydlel se i v některých evrop- ských městech, např. v Barceloně. Na zemi sbírají potravu holub pikazuro (*Patagioe- nas picazuro*, syn. *Columba picazuro*) nebo hrdlička černouchá (*Zenaida auricu-*

- 7 Karančo jižní (*Caracara plancus*)
 8 Chřástal gujanský (*Aramides cajanea*) žije od Mexika po severní Argentinu.
 9 Vlhovec šedohnědý (*Agelaioides badius*, syn. *Molothrus badius*) – zástupce početné americké čeledi vlhovcovití (*Icteridae*), známé množstvím hnízdí- ně parazitických druhů. Snímky K. Funkové

lata). Z dravců lze spatřit např. karanča již- ního (*Caracara plancus*, obr. 7) a čimanga šedonohého (*Milvago chimango*), kteří patří mezi sokolovitě (*Falconidae*), nebo káně krahujové (*Buteo magnirostris*). Noč- ní aktivita je typická pro kalouse pásko- vaného (*Pseudoscops clamator*, syn. *Asio clamator*), drobného kulíška brazilského (*Glaucidium brasilianum*) a nenápadné- ho lelka kopistoocasého (*Hydropsalis tor- quata*).

Nejbohatší druhové zastoupení z hníz- dících ptáků zde mají pěvci. Zmíníme alespoň některé z hojných a snadno pozoro- vatelných druhů – stavitelem bytelných hníz- d z bláta je argentinský národní pták hrncířik prostý (*Furnarius rufus*, obr. 3 a 4; viz Živa 2006, 5: 227). V celé Latinské Americe se běžně vyskytuje tyran bentevi (*Pitangus sulphuratus*). Nápadně dlouhým ocasem upoutá hlavně za letu tyran sava- nový (*Tyrannus savana*). V keřích se skrý- vá modrošedý leskot škraboškový (*Polio- ptila dumicola*), v trávě hledají potravu drozd rezavobříhý (*Turdus rufiventris*) nebo drozdec bělobrvý (*Mimus saturni- nus*), pohybující dlouhým ocasem podob- ně jako náš konipas. K místním ptačím symbolům patří i kardinál šedý (*Paroaria coronata*) s oranžovou až červenou hlavou s chocholkou. Z malých semenožravých pěvců žijí v Costanera Sur také strnavec pampový (*Embernagra platensis*), saltator zlatozobý (*Saltator aurantiirostris*) nebo čížek jihoamerický (*Carduelis magella- nica*). V Americe druhově početnou skupi- nu podobně vypadajících černých vlhov- ců zastupuje např. vlhovec modrolesklý (*Molothrus bonariensis*), hojný je i jinak zbarvený vlhovec šedohnědý (*Agelaioides badius*, syn. *M. badius*, obr. 9). Leteckou akrobacií při lovu hmyzu se vyznačuje jiříčka hnědoprsá (*Progne tapera*).

Rezervaci hojně využívají obyvatelé Buenos Aires jako park, ale brzy ráno, kdy jsou ptáci neaktivnější, zde bývá klid a snadno lze pozorovat množství zajíma- vých druhů.